

Z badań nad polityką państwa polskiego wobec mniejszości narodowych i etnicznych po odzyskaniu niepodległości 11 XI 1918 roku

Państwo Polskie, z racji położenia geograficznego w ścisłym centrum kontynentu europejskiego, a także przez liczne wojny, które determinowały polityczną rzeczywistość kraju, miało i ma do dnia dzisiejszego wielonarodową strukturę społeczną. Po II Wojnie Światowej, w związku z Holokaustem mniejszości żydowskiej oraz przesunięciem granic państwowych ze wschodu na zachód, struktura ta uległa zmianie i znaczenie różni się od tej z okresu dwudziestolecia międzywojennego.

Najważniejszą doktryną polityczną w państwie o wielonarodowej strukturze społecznej jest dążenie do jedności społeczeństwa poprzez integrację prawną, kulturalną i oświatową. Jakakolwiek błędna polityka, powodująca poróżnienie i dyskryminację na tle narodowościowym, może skutkować wojnami domowymi, które kończą się dezintegracją państwa. Jako przykład z czasów obecnych znanych nam wszystkim wskazać można konflikt w byłej już Jugosławii¹ po roku 1991, który doprowadził do rozpadu SFR.

Czy polityka wielonarodowościowego Państwa Polskiego po odzyskaniu niepodległości 11 listopada 1918 roku zmierzała w dobrym kierunku

¹ I. Rycerska, *Rozpad Jugosławii – przyczyny i przebieg*, Kielce: Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej 2003.

a zatem ku scaleniu i integracji wszystkich mniejszości narodowych i etnicznych w jedno społeczeństwo? Czy w prawidłowy sposób postępowano i postępuje się z mniejszościami narodowymi i etnicznymi w ustawodawstwie krajowym oraz w kulturze? W końcu, czy współcześnie polityka RP jest prowadzona w kierunku jednoczenia, zatarcia różnic i antagonizmów na tle narodowościowym i etnicznym tak, by społeczeństwo polskie czuło się jednym spójnym, dobrze zgranym i funkcjonującym organizmem państwowym? Na podstawie źródeł historycznych i dzisiejszego ustawodawstwa, politykę tą można ocenić pozytywnie, co postaram się wykazać w niniejszym tekście.

1. Polityka RP wobec mniejszości w okresie międzywojennym

11 listopada 1918 roku po 123 latach nieobecności w światowej polityce i na mapie Europy, Polska odrodziła się jako samodzielne, niepodległe państwo.² Właściwie od początku powstania towarzyszyły jej problemy na tle narodowościowym. Józef Piłsudski, jako Wódz Naczelny Armii Polskiej, pragnął powołać federację trzech narodów: polskiego, ukraińskiego oraz białoruskiego, widząc w tym szansę na stworzenie mocarstwa oraz zabezpieczenie państwa polskiego przed ZSRR. Niestety koncepcji federacyjnej nie udało się wprowadzić w życie.

Walka o powstanie państwowości polskiej wiązała się z licznymi konfliktami na tle narodowościowym. Na Śląsku i w Wielkopolsce były organizowane powstania oraz plebiscyty.³ Podczas walki o Lwów, Polacy weszli w konflikt z ukraińską mniejszością narodową; na Śląsku z niemiecką; na południu z mniejszością czeską o Zaolzie, zaś zajmując Wilno w 1920 roku z litewską mniejszością narodową. Dodatkowo w 1938 roku, wkraczając na terytorium Czechosłowacji, Polacy wzbudzili olbrzymią antypatię u Czechów. Po wkroczeniu wojsk rosyjskich, 17 IX 1939 roku, dowództwo polskie wraz z całym rządem zmuszone było wycofać się do Rumunii przekraczając granicę na moście w Kutach.

W efekcie wcześniejszych zdarzeń, powstałe 11 listopada 1918 roku państwo polskie było państwem wielonarodowościowym. Na wschodzie

2 A. Ajnenkiel, *Administracja w Polsce*, Warszawa: Książka i Wiedza 1977.

3 T. Jędruszczak, *Powstania śląskie (1919, 1920, 1921) – Śląski Instytut Naukowy*, Katowice: Wydawnictwo „Śląsk” 1972.

mieszkała głównie ukraińska mniejszość narodowa i mniejszość białoruska w centrum zaś mniejszość niemiecka i żydowska. Zauważyć należy, iż ukraińska mniejszość narodowa jako stosunkowo młody naród, nie pojawiała się nigdy wcześniej, w granicach Polski. W Rzeczypospolitej Obojga Narodów ziemie na wschodzie nazywano ziemiemi *u krańców Polski*. Osiedlali się tam zbiegli chłopci pańszczyźniani oraz dezertery z najazdów tatarskich. Ukraińska świadomość narodowa zaczęła się wykształcać w XIX wieku. W tym okresie powołano pierwsze ukraińskie organizacje nacjonalistyczne⁴ krzewiące i wzmacniające w świadomości społeczeństwa ukraińskiego odrębność narodową i wykształcające w nim mocną potrzebę dążenia do samodzielnego państwa.

II Rzeczpospolita Polska, będąc krajem przyjaznym dla mniejszości narodowych, sprzyjała ich rozwojowi na swoim terytorium, co niewątpliwie przyczyniło się do jej upadku. Województwu śląskiemu nadano szeroką autonomię, tworząc między innymi 15 lipca 1920 roku Sejm Śląski i przeprowadzając do niego wybory we wrześniu 1922 roku.⁵ Prawo dotyczące mniejszości narodowych w kraju regulowane było zgodnie z ustaleniami Małego Traktatu Wersalskiego podpisanego przez Polskę 28 czerwca 1919 roku. Mniejszości narodowe brały czynny udział w życiu społecznym, kulturalnym i politycznym kraju, duży udział miały również w samorządach. Prawa ich zagwarantowane były także w konstytucji. Dlatego też, po fali represji w Niemczech w 1938 roku, do Polski napłynęła duża liczba emigrantów narodowości żydowskiej.⁶

Mniejszości narodowe miały również duży wpływ na rozwój gospodarki młodego państwa polskiego po 1918 roku. Na wschodnich terenach kraju kwitło rolnictwo, w którym duży udział miała mniejszość ukraińska i białoruska. W centrum, na Śląsku, kapitał skupiony był natomiast w rękach niemieckich, co niestety przyczyniło się do zahamowania rozwoju państwa polskiego, gdyż mniejszość niemiecka w II Rzeczypospolitej Polskiej wpływała destrukcyjnie na polską gospodarkę, w przeciwieństwie do mniejszości żydowskiej. Wbrew bowiem różnorodnych opinii na ten temat, kapitał mniejszości żydowskiej niewątpliwie przyczyniał się

4 J. Kozik, *Ukraiński ruch narodowy w Galicji w latach 1830–1848*, Kraków: Wydawnictwo Literackie 1973, s. 237–238.

5 H. Rechowicz, *Sejm Śląski 1922–1939*, Katowice: Wydawnictwo Śląsk 1965.

6 K. Jonca, *„Noc kryształowa” i casus Herschela Grynszpana*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego 1992.

do rozkwitu oraz postępującego rozwoju naszego kraju. To właśnie przeszkadzało rozwojowi państwa polskiego. Duży kapitał mniejszości żydowskiej mimo wielu zdań i opinii różnej kategorii na ten temat niewątpliwie przyczyniał się do rozkwitu oraz dużego rozwoju kraju. Mniejszość żydowska, w przeciwieństwie do niemieckiej, nie miała przede wszystkim motywacji i zaciętości w niszczeniu polskiej gospodarki tylko w jej budowie ponieważ chciała wiązać swoją dalszą przyszłość z Polską.

Wielonarodowość była poważnym problemem w okresie międzywojennym. Młode państwo musiało w wielu przypadkach iść na kompromisy polityczne np. z Niemcami, co w przyszłości nie przyniosło dobrych efektów. Państwo wielonarodowe może się bowiem harmonijnie rozwijać, jednak pod podstawowym warunkiem: jeżeli mniejszości mają cel i motywację, by działać na rzecz jego rozwoju. Taką motywację trzeba jednak umiejętnie w nich rozbudzić, budując w ich świadomości przywiązanie do kraju. Odpowiednia, szczegółowa i profesjonalna regulacja prawna dotycząca ich statusu, również zachęca mniejszości narodowe do wiązania swojej przyszłości z państwem, co z kolei daje mu szansę rozwoju.

Młode państwo polskie, które dopiero odzyskało swoją niepodległość, robiło wszystko w kierunku zjednoczenia i integracji wszystkich obywateli. Jednak czas, jaki upłynął od momentu odzyskania niepodległości 11 listopada 1918 do wybuchu II wojny światowej, przy takim zróżnicowaniu narodowym i etnicznym społeczeństwa, był zbyt krótki aby zorganizować perfekcyjnie całą politykę wobec mniejszości i jednocześnie zażęgnąć antagonizmy, które zaostrzyły się przy ustalaniu granic odradzającego się kraju.

1.1. Społeczeństwo polskie w okresie międzywojennym

W okresie międzywojennym państwo polskie było państwem wielonarodowym i wielowyznaniowym.⁷ W roku 1921 i 1931 zostały przeprowadzone spisy powszechne ludności. W 1931 roku ludność polska stanowiła 65 procent wszystkich mieszkańców, ludność ukraińska 16 procent, ludność żydowska 10 procent, białoruska 6 procent, zaś niemiecka 3 procent. Liczba wszystkich mieszkańców kraju wynosiła w tym okresie 31 milionów osób. W II Rzeczypospolitej Polskiej 60 procent mieszkańców kraju należało do kościoła rzymskokatolickiego, 12 procent do grekokatolickiego, 11

7 H. Chałupczak, T. Browarek, *Mniejszości narodowe w Polsce: 1918–1995*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej 2000.

procent do prawosławnego, 10 procent deklarowało wyznanie mojżeszowe, 4 procent ewangelickie i 1 procent wyznanie muzułmańskie.⁸ Wielonarodowość i wielowyznaniowość była na pewno dużą wartością dla kraju, ale tak duże zróżnicowanie na tym tle nie mogło w nowo odrodzonym państwie powstrzymać konfliktów, które z tego powodu powstawały.

Ludność ukraińska, stanowiąca 16 procent społeczeństwa (to jest około 5 milionów), zamieszkiwała na terenie południowo-wschodniej Polski. Tworzyła własne partie polityczne (między innymi Ukraińskie Zjednoczenie Narodowo-Demokratyczne), a także organizacje gospodarcze, kulturalne i oświatowe (ukraińska Akademia Nauk, Towarzystwo Naukowe im. Tarasa Szewczenki).⁹ Mniejszość ta miała pretensje do narodu polskiego, że prowadził wobec niej politykę dyskryminacji narodowej. Dlatego też jej przedstawiciele powołali nielegalną Organizację Ukraińskich Nacjonalistów. Ludność żydowska stanowiła 9,8 procent społeczeństwa (to jest 3 miliony). Zamieszkiwała głównie tereny ziem wschodnich oraz miasta centralnej Polski. Żydowskie organizacje polityczne walczyły o równouprawnienie. W roku 1925 w Wilnie utworzony został, jako pierwszy i jedyny na świecie, Żydowski Instytut Naukowy. W roku 1930 otwarto szkołę żydowską w Lublinie. Ludność białoruska stanowiła 6,1 procent społeczeństwa, zamieszkiwała w północnowschodniej części kraju. Główne źródło jej utrzymania stanowiły gospodarstwa rolne. Białorusini żyli na niskim poziomie poddając się całkowicie polityce państwa polskiego. Ludność litewska stanowiła 2,4 procent społeczeństwa. Mniejszość ta uważała, że zamieszkuje ziemie, które są okupowane przez państwo polskie. Przy pomocy państwa litewskiego próbowała tworzyć organizacje społeczne. Ludność Karaimska pochodzenia tureckiego zamieszkiwała okolice Wilna, Trok i Łucka. Tatarzy zamieszkiwali rejon Wileńszczyzny oraz Białegostoku. Ludność ta miała prawo do służby wojskowej w ramach Szwadronu Tatarskiego. Romowie (Cyganie) prowadzili wędrowny tryb życia, zajmując się drobnym rzemiosłem oraz handlem. Ludność Ormiańska utrzymywała się głównie z handlu oraz z rolnictwa, a miasto Lwów było ich ośrodkiem religijnym oraz oświatowym.

8 M. Miñałto, *Polacy wobec mniejszości narodowych w dwudziestoleciu międzywojennym*, http://www.edulandia.pl/edukacja/1,124764,6714114,Polacy_wobec_mniejszosci_narodowych_w_dwudziestoleciu.html [dostęp: 12.02.2014].

9 M. Syrnyk, *Ukraińcy w Polsce 1918–1939. Oświata i szkolnictwo*, Wrocław: Krynica Design Studio 1996.

1.2. Traktat Wersalski

Status mniejszości narodowych w krajach Europy Środkowej został uregulowany przez Mały Traktat Wersalski. Dokument ten został podpisany 28 czerwca 1919 roku razem z Traktatem Wersalskim kończącym I wojnę Światową, ustalając dużą część granic państwa polskiego¹⁰. Podpisanie Małego Traktatu Wersalskiego stanowiło warunek dopuszczenia Polski do głównego Traktatu Wersalskiego. Według tego dokumentu, mniejszości narodowe otrzymywały prawo do wnoszenia swoich spraw bezpośrednio drogą do Ligi Narodów pomijając sądownictwo polskie. Analogiczne dokumenty zostały podpisane również przez inne nowopowstałe państwa Europy Środkowej i Południowej. Były to Czechosłowacja, Austria oraz Królestwo SHS (nazwa Jugosławii w tamtym okresie), a także Grecja, Bułgaria oraz Turcja i Rumunia. Myślą przewodnią systemu międzynarodowego po I Wojnie Światowej było tworzenie państw narodowych zgodnie z danymi etnograficznymi czyli zgodnie z występowaniem języków i z szacunkiem dla poczucia przynależności narodowej miejscowej ludności. Powodowało to konieczność wprowadzenia regulacji zapewniających ochronę mniejszościom narodowym. Rozwiązania, które zastosowano nie były równoprawne, ponieważ państwa takie jak np. Niemcy (Republika Weimarska) nie zostały zobowiązane do przestrzegania Procedury Ligi Narodów, a przeciw ich terytorium również było zamieszkane przez mniejszości narodowe (np. Polacy – na Mazurach i Śląsku Opolskim). Procedura odwoławcza do Ligi Narodów została wypowiedziana przez Polskę w roku 1934 po wystąpieniu Niemiec w tym samym roku z tej organizacji.

1.3. Ustawodawstwo II Rzeczypospolitej Polskiej w stosunku do mniejszości narodowych

Konstytucja Polski z marca 1921 roku (Konstytucja Marcowa) w art. 95 gwarantowała wszystkim obywatelom ochronę życia, wolności oraz mienia „bez różnicy pochodzenia, narodowości, języka, rasy lub religii”.¹¹ Mniejszości narodowe miały prawo prowadzenia szkół, zakładów

¹⁰ Traktat między Głównymi Mocarstwami Sprzymierzonymi i Stowarzyszonymi a Polską, podpisany w Wersalu dnia 28 czerwca 1919 r. (tekst jednolity: Dz.U. z 1920 r., Nr 110, poz. 728).

¹¹ Ustawa z dnia 17 marca 1921 r.-Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn. z 1921 r. Dz.U. Nr 44, poz. 267).

dobroczynnych oraz prawo prowadzenia własnych działań społecznych. Tworzyły również własną reprezentację polityczną, która była obecna w Polskim Sejmie. Po przewrocie majowym w 1926 roku nowa konstytucja (nazwana Konstytucją Kwietniową¹²) z roku 1935 w dalszym ciągu gwarantowała równość obywateli wobec prawa, jednak wprowadzała zasadę lojalności wobec państwa zakazując działań mniejszości narodowych mogących naruszać interes kraju. Ten zapis spowodowany był nasilającymi się w Polsce napięciami społecznymi na tle narodowościowym okresie międzywojennego. Wiele ustaw w kraju było sprzecznych z polityką zgodnego sąsiedztwa z mniejszościami narodowymi. Na przykład ustawa o szkolnictwie przewidująca wychowanie uczniów w duchu Narodu Polskiego powodowała wiele z tego powodu konfliktów. W latach 1936–1939 przeprowadzony został Program Wzmocnienia Polskości Kraju. Program ten, zgodnie z Konstytucją Kwietniową, uznawał za wrogie wobec państwa polskiego, a tym samym nielegalne, różnego rodzaju formy działalności politycznej, społecznej oraz kulturalnej mniejszości narodowych.

Ochronę mniejszości niemieckiej w państwie polskim gwarantował również dokument Konferencji Genewskiej z roku 1922 roku. W czasie tej konferencji, po plebiscycie oraz po trzecim Powstaniu Śląskim, została wytyczona granica polsko-niemiecka na Górnym Śląsku. Ochronę ludności ukraińskiej w Polsce przewidywał Traktat Ryski, który został zawarty w roku 1921 z Rosją Radziecką oraz Radziecką Ukrainą kończąc wojnę polsko-bolszewicką (1919–1920).¹³

2. Najnowsza polityka kraju wobec mniejszości narodowych i etnicznych

Współczesne państwo polskie zamieszkuje według Ustawy o Mniejszościach Narodowych i Etnicznych z 2005¹⁴ roku dziewięć mniejszości narodowych i cztery etniczne. „Aktualnie Polskę zamieszkuje przedstawiciele

12 Ustawa Konstytucyjna z dnia 23 kwietnia 1935 r. (tekst jedn. z 1935 r., Dz.U. Nr 30, poz. 227).

13 M. Wojciechowski, *Traktat ryski 1921 roku po 75 latach: studia*, Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1998.

14 Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 roku o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. z 2005 r., Nr 17, poz. 141).

9 mniejszości narodowych: Białorusini, Czesi, Litwini, Niemcy, Ormianie, Rosjanie, Słowacy, Ukraińcy, Żydzi i 4 mniejszości etnicznych: Karaimi, Łemkowie, Romowie, Tatarzy”. W kraju występuje również przybyła po II wojnie światowej mniejszość grecka¹⁵ – nie wymieniona w powyższej ustawie ze względu na niespełnienie kryterium rezydowania przez minimum sto lat na terytorium państwa polskiego. Dużo sporów budzi także kwestia Kaszubów i to czy są oni mniejszością etniczną czy rdzenną ludnością polską. Otóż Kaszuby są nazwą regionu geograficznego i kojarzą się z ludnością zamieszkującą na tym terytorium. Jest to plemię słowiańskie, ludność rdzennie polska. Ponieważ w czasie kolonizacji niemieckich osiedlano tam ludność napływową z Niemiec, Kaszubi niesłusznie kojarzeni są z pochodzeniem niemieckim. Jednak jako ludność słowiańska brali udział w ruchu oporu w czasie ostatniej wojny, mając bardzo dobrze zorganizowaną partyzantkę „Gryf Pomorski”, która między innymi wysadzała niemieckie transporty kolejowe na terenie III Rzeszy Niemieckiej.

Po II wojnie światowej, w związku ze zmianą granic Rzeczypospolitej Polskiej, nastąpiło wielkie przesiedlenie ludności na niespotykaną dotąd w historii skalę. Z ziem zachodnich wysiedlono ludność niemiecką do Niemiec, a z ziem wschodnich, należących przed wybuchem II wojny światowej do Rzeczypospolitej Polskiej, przesiedlono ludność polską na nowe tereny zachodnie kraju. W czasie ostatniej wojny nacjonaliści ukraińscy, podsycani przez Niemców, masowo zabijali ludność polską na kresach wschodnich w bardzo bestialski i barbarzyński sposób. Do 1950 roku na terenie Bieszczad trwała walka z ich oddziałami, która zakończyła się po masowym przesiedleniu ludności ukraińskiej na tereny południowozachodnich i północnozachodnich województw Polski pod kryptonimem „Akcja Wisła”¹⁶. W okresie międzywojennym w kraju rezydowało kilka milionów Żydów, którzy później zostali w bestialski sposób wymordowani przez hitlerowców. Podobny los spotkał ludność romską. W roku 1968 w wyniku czystek politycznych ludność żydowska masowo emigrowała do Izraela. Obecnie mniejszości narodowe stanowią małą część społeczeństwa polskiego.

W dzisiejszym państwie polskim mniejszości narodowe cieszą się dużą autonomią w życiu społecznym, kulturalnym oraz politycznym. Posiadają

15 M. Wojecki, *Uchodźcy polityczni z Grecji w Polsce 1948–1975*, Jelenia Góra 1989.

16 W. Poliszczuk, *Akcja „Wisła”: próba oceny*, Warszawa–Toronto: Mideo 1997.

prawa wyborcze biorą udział w wyborach samorządowych oraz w wyborach do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej. Regulacje prawne dostosowane są do najnowszych uregulowań Unii Europejskiej

Pozycję mniejszości narodowych w państwie polskim w świetle regulacji prawnych i orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego szczegółowo i dokładnie przedstawia Prezes Trybunału Konstytucyjnego profesor Marek Safjan w swoim opracowaniu pod tytułem *Pozycja mniejszości w Polsce w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*¹⁷. Aktualnie mniejszości w państwie polskim mają dużą autonomię działania. Opracowanie profesora Marka Safjana analizuje regulację prawa wyborczego, regulacje dotyczące religii oraz profesjonalnie odnosi się do kwestii „narodowości śląskiej” podnoszonej przez ludność zamieszkałą na Górnym Śląsku.

Współcześnie pojawia się konflikt z mieszkańcami Górnego Śląska o „narodowość śląską”. Narodowość ta, uznana w czasie ostatniej wojny przez Niemców w celu uzyskania żołnierzy na wojnę¹⁸, dąży do uzyskania akceptacji przez dzisiejsze władze państwowe.¹⁹ Jednak jej historia jest podobna do historii ludności kaszubskiej. Jest to bowiem ludność napływowa pochodzenia niemieckiego z okresu ostatnich kilkuset lat, mająca takie aspiracje podsycane przez nacjonalistów niemieckich. Problem ten został trafnie opisany w publikacji Prezesa Polskiego Trybunału Konstytucyjnego profesora Marka Safjana pod tytułem *Pozycja mniejszości w Polsce w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*. Region górnośląski oraz ludność go zamieszkująca jest regionem i ludnością polską.

20 marca 2009 roku w Strasburgu przez Komitet Doradczy Konwencji Ramowej o Mniejszościach Narodowych została przyjęta Druga Opinia Dotycząca Polski. W punktach 37–38 Komitet Doradczy Konwencji Ramowej o Mniejszościach Narodowych zalecił polskiemu rządowi podjęcie rozmów z ludnością śląską oraz działania dla ochrony jej kultury, języka i tożsamości. W punkcie 38 powyższej opinii czytamy: „Władze zachęcane są w szczególności do otwartego dialogu z osobami, które wyrażają zainteresowanie ochroną zapewnianą przez Konwencję, takimi jak ludność śląska, na temat możliwości objęcia ich zakresem obowiązywania

17 M. Safjan, *Pozycja mniejszości w Polsce w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, https://trybunal.gov.pl/fileadmin/content/dokumenty/wystapienia/1998_2006/20031003.pdf [dostęp: 12.02.2014].

18 *Policyjny spis ludności w rejencji katowickiej*, „Zaranie Śląskie” 1969, z. 3, s. 362–373.

19 K. Jonca, *Polityka narodowościowa Trzeciej Rzeszy na Śląsku Opolskim (1933–1940): Studium polityczno-prawne*, Katowice: Wydawnictwo „Śląsk” 1970.

Konwencji ramowej. Jednocześnie, władze powinny podjąć działania wspierające zachowanie kultury i tożsamości zainteresowanych²⁰.

Polska Konstytucja gwarantuje równouprawnienie mniejszościom narodowym i etnicznym. W art. 32 Konstytucji czytamy, że wszyscy wobec prawa są równi. Art. 53 gwarantuje prawo do swobodnego wyznawania religii, a art. 25 równouprawnienie dla wszystkich Kościołów w kraju. W art. 70 Konstytucji ust. 4 zapewniono dostęp do wykształcenia dla mniejszości, zaś prawa wyborcze zagwarantowane są w art. 96 ust. 2, 169 ust. 2 oraz 127 ust. 1. Konstytucja gwarantuje również w art. 27 swobodne posługiwanie się językiem mniejszości w życiu publicznym oraz prywatnym²¹. Prawa mniejszości narodowych w Rzeczypospolitej Polskiej zapisane są także w art. 25 ust. 4 Ustawy dnia 17 maja 1989 roku o gwarancjach wolności sumienia i wyznania²², który tanowi realizację wszystkich praw obywateli w audycjach radiowych i telewizyjnych bez względu na ich religię i wyznanie.

Ponadto podpisane przez Polskę dwustronne traktaty o przyjaźni i dobrośsiedzkich stosunkach z Republiką Federalną Niemiec, Ukrainą oraz Republiką Białoruś i Republiką Litewską²³ zapewniają prawo do pisowni imion i nazwisk w brzmieniu języka mniejszości.

Prawo mniejszości narodowych i etnicznych do swobodnego udziału w życiu politycznym kraju gwarantuje polska Ordynacja Wyborcza²⁴. W artykule 134 ust. 1 i 2 czytamy, że komitety wyborcze zarejestrowanych

20 Komitet Doradczy Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych. *Dруга Opinia Dotycząca Polski, przyjęta w dniu 20 marca 2009 r.*, http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_fcnmdocs/PDF_2nd_OP_Poland_pl.pdf [dostęp: 12.02.2014].

21 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

22 Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz.U. z 1989 r., Nr 29, poz. 155 z późn. zm.).

23 G. Janusz, P. Bajda, *Wybrane traktaty o przyjaźni i dobrym sąsiedztwie, zawarte przez Polskę z państwami Europy Środkowo-Wschodniej, odnoszące się do praw mniejszości narodowych*, http://wspolnotapolska.org.pl/umowy_miedzynarodowe/Wybrane-traktaty-o-przyjazni-i-dobrym-sasiedztwie-zawarte-przez-Polske-z-panstwami-Europy-rodkowo-Wschodniej-odnoszace-sie-do-praw-mniejszosci-Narodowych,12.html [dostęp: 12.02.2014].

24 Ustawa z dnia 12 kwietnia 2001 roku Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2001 r., Nr 46, poz. 499 z późn. zm.).

organizacji mniejszości narodowych, które zarejestrowały listy kandydatów na posłów, przy podziale mandatów pomiędzy listy okręgowe, mają prawo do uwzględnienia ich list bez obowiązku uzyskania na nie 5% głosów ważnie oddanych w skali kraju lub zwolnienia z konieczności uzyskania 8% głosów w skali kraju przy podziale mandatów pomiędzy listy ogólnopolskie (art. 133 ust. 1 i ust. 2). Aby skorzystać z jednego tych uprawnień należy złożyć oświadczenie komitetu wyborczego organizacji mniejszości narodowej Państwowej Komisji Wyborczej, która "potwierdza" otrzymanie oświadczenia. Oznacza to, że oświadczenie staje się wiążące dla komisji wyborczych (art. 134 ust. 2). Regulacja ta ma na celu wyrównanie szans obywateli polskich należących do mniejszości narodowych w ich udziale w życiu politycznym kraju.

Polityka kraju wobec mniejszości narodowych i etnicznych rozwijała się przez kilka dekad. Po odzyskaniu niepodległości, kiedy państwo polskie zaczynało scalać się w jeden organizm państwowy, na pewno nie było to łatwe do realizacji. Kraj, który w sporze o granice w trakcie jego tworzenia, popadł w antagonizmy z mniejszościami narodowymi nie miał łatwego zadania. Konflikty na tle narodowościowym w okresie międzywojennym były poważnym problemem państwa polskiego. Kolejne rządy starały się jak tylko mogły aby politykę wobec mniejszości narodowych i etnicznych realizować jak najstaranniej. Świadczy o tym powołanie w okresie międzywojennym Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz regulacje zawarte w kolejnych konstytucjach kraju.

Dzisiejsza Polska to zaledwie kilka procent mniejszości narodowych i etnicznych. Blisko 94 procent stanowi rdzenna ludność polska²⁵. Duży wpływ miała na tą sytuację II wojna światowa i zmiana granic państwa polskiego. Współcześnie na pewno łatwiej jest realizować politykę państwa wobec mniejszości. Ustawodawstwo krajowe przez tak długie lata współżycia z mniejszościami wykształciło się tak bardzo, że 6 stycznia 2005 roku powołano specjalną Ustawę o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym²⁶ gwarantującą prawa mniejszości w Polsce. Prawa te szeroko gwarantowane są również w Konstytucji Polskiej.

25 Główny Urząd Statystyczny, *Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011*, http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/lu_nps2011_wyniki_nsp2011_22032012.pdf [dostęp: 12.02.2014].

26 Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 roku o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. z 2005 r., Nr 17, poz. 141).

Aktualnie polityka wobec mniejszości jest sprawnie i profesjonalnie realizowana. Przy Rządzie Polskim działa specjalna komisja do spraw mniejszości narodowych i etnicznych.²⁷ W każdym mieście wojewódzkim działa przedstawiciel Rządu realizujący prawa i rozwiązujący ich problemy. Państwo polskie wychodzi w ten sposób naprzeciw mniejszościom, działając w kierunku ich integracji ze społeczeństwem polskim. Realizowane są liczne imprezy kulturalne, festiwale oraz debaty społeczne. Najważniejsze potrzeby socjalne i bytowe dotowane są z budżetu państwa polskiego tak na przykład dzieje się w przypadku ludności romskiej.

Polityka w kierunku scalania społeczeństwa nigdy nie będzie jednak prawidłowo realizowana jeżeli nie będzie chęci współpracy z obydwu stron. Obecnie obserwujemy zacieranie się antagonizmów społecznych, ale musimy robić wszystko, by w przyszłości takie konflikty nie powstawały. Drogą ku temu jest wspieranie wzajemnej współpracy, wspólnego zaufania przez kulturę, naukę, oświatę, a także religię.

Państwo polskie, przystępując do Unii Europejskiej, podpisało konwencję o ochronie mniejszości narodowych.²⁸ Aktualnie Polska jest członkiem wielkiej rodziny europejskiej, która poprzez różnorodność kulturową oraz wielonarodowość, stała się wielkim liczącym się organizmem nie tylko na kontynencie, ale także na całym świecie. Dlatego wszelkie uregulowania prawne dotyczące mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce zmierzają i muszą zmierzać do integracji całego społeczeństwa w zgodzie z przepisami unijnymi. Przystąpienie państwa polskiego do Unii Europejskiej, a co za tym idzie zniesienie granic, dało mniejszościom większe poczucie wzajemnej integracji oraz poczucie silnej więzi ze swoimi krajami. Sytuacja taka ma miejsce w przypadku np. Niemców czy Litwinów.²⁹

Na podstawie przytoczonych wyżej faktów oraz analizy historyczno-prawnej należy pozytywnie ocenić politykę kraju wobec mniejszości etnicznych i narodowych, realizowaną mimo wielu problemów na tle narodowościowym. Na pewno łatwiej jest realizować taką politykę aktualnie,

27 Komisja Wspólna Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, <https://mac.gov.pl/komisja-wspolna-rzadu-i-mniejszosci-narodowych-i-etnicznych> [dostęp: 12.02.2014].

28 Konwencja Ramowa o ochronie mniejszości narodowych, sporządzona w Strasburgu dnia 1 lutego 1995 r. (Dz.U. z 2002 r., Nr 22, poz. 209).

29 J.M. Fiszer, *Polska w Unii Europejskiej: aspekty polityczne, międzynarodowe, społeczno-polityczne i wojskowe*, Warszawa: Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk 2009.

kiedy te mniejszości stanowią mały procent społeczeństwa. Od czasu powstania II Rzeczypospolitej Polskiej do dnia dzisiejszego, polskie ustawodawstwo rozwinęło się w bardzo znaczny sposób w tej kwestii. O skuteczności aktualnej polityki dotyczącej mniejszości w kraju, świadczy choćby brak aktualnych konfliktów na tym tle. Szanowane są wyznania religijne oraz różnice kulturowe. Widać rozwijającą się na szeroką skalę integrację całego społeczeństwa polskiego.

Bibliografia

Wykaz literatury

- Ajnenkiel Andrzej, *Administracja w Polsce*, wyd. II, Warszawa: Książka i Wiedza 1977.
- Chałupczak Henryk, Browarek Tomasz, *Mniejszości narodowe w Polsce: 1918–1995*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej 2000.
- Fiszer Józef M., *Polska w Unii Europejskiej: aspekty polityczne, międzynarodowe, społeczno-polityczne i wojskowe*, Warszawa: Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk 2009.
- Jędruszcak Tadeusz, *Powstania śląskie (1919, 1920, 1921) – Śląski Instytut Naukowy*, Katowice: Wydawnictwo „Śląsk” 1972.
- Jonca Karol, *„Noc kryształowa” i casus Herschela Grynszpana*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego 1992.
- Jonca Karol, *Polityka narodowościowa Trzeciej Rzeszy na Śląsku Opolskim (1933–1940): Studium polityczno-prawne*, Katowice: Wydawnictwo „Śląsk” 1970.
- Kozik Jan, *Ukraiński ruch narodowy w Galicji w latach 1830–1848*, Kraków: Wydawnictwo Literackie 1973.
- Polityjny spis ludności w rejencji katowickiej*, „Zaranie Śląskie” 1969, z. 3.
- Poliszczuk Wiktor, *Akcja „Wisła”: próba oceny*, Warszawa–Toronto: Mideo 1997.
- Rechowicz Henryk, *Sejm Śląski 1922–1939*, Katowice: Wydawnictwo Śląsk 1965.
- Rycerska Izabela, *Rozpad Jugosławii – przyczyny i przebieg*, Kielce: Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej 2003.
- Syrnyk Marek, *Ukraińcy w Polsce 1918–1939. Oświata i szkolnictwo*, Wrocław: Krynica Design Studio 1996.
- Wojciechowski Mieczysław, *Traktat ryski 1921 roku po 75 latach: studia*, Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1998.
- Wojecki Mieczysław, *Uchodźcy polityczni z Grecji w Polsce 1948–1975*, Jelenia Góra 1989.

Wykaz źródeł prawa

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
- Konwencja Ramowa o ochronie mniejszości narodowych, sporządzona w Strasburgu dnia 1 lutego 1995 r. (Dz.U. z 2002 r., Nr 22, poz. 209).
- Traktat między Głównymi Mocarstwami Sprzymierzonymi i Stowarzyszonymi a Polską, podpisany w Wersalu dnia 28 czerwca 1919 r. (tekst jednolity: Dz.U. z 1920 r., Nr 110, poz. 728).
- Ustawa Konstytucyjna z dnia 23 kwietnia 1935 r. (tekst jedn. z 1935 r., Dz.U. Nr 30, poz. 227).
- Ustawa z dnia 12 kwietnia 2001 roku Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2001 r., Nr 46, poz. 499 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz.U. z 1989 r., Nr 29, poz. 155 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 17 marca 1921 r.-Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn. z 1921 r. Dz.U. Nr 44, poz. 267).
- Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 roku o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. z 2005 r., Nr 17, poz. 141).

Wykaz źródeł internetowych

- Główny Urząd Statystyczny, *Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011*, http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/lu_nps2011_wyniki_nsp-2011_22032012.pdf [dostęp: 12.02.2014].
- Janusz G., Bajda P., *Wybrane traktaty o przyjaźni i dobrym sąsiedztwie, zawarte przez Polskę z państwami Europy Środkowo-Wschodniej, odnoszące się do praw mniejszości narodowych*, http://wspolnotapolska.org.pl/umowy_miedzynarodowe/Wybrane-traktaty-o-przyjazni-i-dobrym-sasiedztwie-zawarte-przez-Polske-z-panstwami-Europy-srodkowo-Wschodniej-odnoszace-sie-do-praw-mniejszosci-Narodowych,12.html [dostęp: 12.02.2014].
- Komisja Wspólna Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, <https://mac.gov.pl/komisja-wspolna-rzadu-i-mniejszosci-narodowych-i-etnicznych> [dostęp: 12.02.2014].
- Komitet Doradczy Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych. *Druga Opinia Dotycząca Polski, przyjęta w dniu 20 marca 2009 r.*, http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_fcnmdocs/PDF_2nd_OP_Poland_pl.pdf [dostęp: 12.02.2014].
- Minałto M., *Polacy wobec mniejszości narodowych w dwudziestoleciu międzywojennym*, http://www.edulandia.pl/edukacja/1,124764,6714114,Polacy_wobec_mniejszosci_narodowych_w_dwudziestoleciu.html [dostęp: 12.02.2014].

Safjan M., *Pozycja mniejszości w Polsce w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, https://trybunal.gov.pl/fileadmin/content/dokumenty/wystapienia/1998_2006/20031003.pdf [dostęp: 12.02.2014].